

اهمیت آگاهی عامه در امر حفاظت از محیط زیست

نویسنده: محمد هارون قیامی

سه عنصر حیاتی که انسان به آن ضرورت مبرم داشته و بدون آنها نمیتواند به حیات خود ادامه دهد عبارت از هوا، آب و غذا میباشد، و در عین حال این عناصر جز از منابع محیط زیست است. این یک مثال کوچک از ارتباط انسان و محیط زیست است و به همین منوال نشانه های فراوانی از این رابطه موجود است، در صورتیکه یک مهره از رابطه انسان و محیط زیست گسسته شود ممکن است فجایع بزرگی برای بشر رخ دهد.

به عنوان مثال ویروس کووید-۱۹ که تا کنون جان صدها تن را در کشورهای مختلف گرفته است به علت دستبرد انسان ها به حیات وحش به انسان ها انتقال یافته و خطرات هنگفت جانی و مالی را بجا گذاشته است، همچنان به دلیل استفاده بی رویه از منابع سوختی توسط انسان ها کره زمین به مرور زمان گرمتر شده و باعث آب شدن یخ های قطبی، بلندرفتن سطح بحرها، نامنظم شدن آب و هوای موسومی، جاری شدن سیلاب ها و امثال آن شده و سالانه خسارات زیادی را متوجه نوع بشر مینماید.

لذا، محیط زیست یک موضوع بسیار مهم و سرنوشت ساز برای تمام بشریت در طول تاریخ بوده که همواره انسان را به تفکر برای حفاظت از آن واداشته است. انسان ها بدون در نظر داشت قوم، ملیت، رنگ، زبان، مذهب و ادیان متأثر از تغییرات محیط زیستی بوده و بگونه یکسان مسؤلیت دارند تا در حفظ و شکوفایی آن تلاش ورزند.

بحث محیط زیست و حفاظت از آن همواره مورد توجه بوده اما بگونه خاص بعد از صنعتی شدن جوامع بشری و تخریب بعضی عناصر محیط زیستی مباحث فوق جدیدتر شده تا جائیکه سازمان ها و گروه های مختلفی جهت آگاهی مردم و جلوگیری از تخریب محیط زیست بوجود آمده اند.

با آنهم در حال حاضر میزان تخریب عناصر محیط زیست بسیار بلند بوده و جامعه بشری همه روزه شاهد حوادث و اتفاقات ناگوار استند، اگر انسان ها و نهاد های که قدرت اجرایی دارند در این زمینه دست بکار نشوند و اقدامات لازم را انجام ندهند مسلماً بقای نسل بشر در خطر جدی قرار خواهد گرفت.

برای اینکه جامعه بشری همه باهم بگونه انفرادی و جمعی اقدام به حفظ محیط زیست نمایند در قدم نخست باید از اهمیت آن و پیامدهای تخریب آن کاملاً آگاه باشند، افزایش آگاهی عامه از خطرات تخریب محیط زیست و اهمیت حفاظت از آن باعث میگردد تا همه احساس مسؤلیت نموده و پیش از اینکه زندگی شان به خطر افتد از تخریب محیط زیست جلوگیری بعمل آورند.

قبل از اینکه به بحث آگاهی عامه و اهمیت آن در امر حفاظت از محیط زیست بپردازیم جا دارد که با بعضی از مفاهیم و اصطلاحات مهم آشنا شویم.

محیط زیست: واژه محیط زیست به انگلیسی Environment از کلمه فرانسوی Environner گرفته شده است که به معنی محاصره، اطراف یا احاطه می باشد.

در فارسی محیط زیست، از دو کلمه ترکیب یافته است، یکی «محیط» که واژه ای عربی است، و دیگری «زیست» که واژه ای فارسی است. «محیط» به معنای مکان و اوضاع و احوال و آنچه که شخص یا چیزی را احاطه کرده و منشأ تغییر و تحول می باشد و یا به عباره دیگر محیط فراگیرنده و جای زندگی آدم ها است، واژه «زیست» هم به معنای زندگی و حیات و زیستن آمده است.

در اصطلاح «محیط زیست» به دو مفهوم به کار رفته است: یکی مفهومی است که از علوم طبیعت نشأت گرفته و در آن با جوامع انسانی با بیش اکولوژیک برخورد می شود؛ یعنی مجموعه ای از پدیده های طبیعی و تعادل بین نیروهای رقیب در طبیعت که زندگی یک گروه بیولوژیک را مقید می کند.

مفهوم دوم کلمه «محیط زیست» از علوم معماری و شهر سازی ناشی می شود، و درباره تعاملی است که بین ساختمان، به مفهوم عام، و محیطی که در آن ایجاد می شود (محیط طبیعی یا مصنوعی) وجود دارد.

طبق قانون حفاظت از محیط زیست سال ۱۹۸۶، محیط زیست به مجموع زمین، آب، هوا اشاره دارد، همچنین روابط متقابل بین خود آنها و روابط آنها با انسان و موجودات زنده در نظر گرفته می شود.

ضمناً بر اساس قانون محیط زیست افغانستان که در سال ۱۳۸۵ ز نشر گردیده، محیط زیست چنین تعریف شده است: "منابع طبیعی، تعاملات بین اجزای منابع طبیعی یا بین اجزای مذکور و انسانها و حیوانات، خواص فیزیکی، فرهنگی، تزئینی یا شرایطی است که صحت و سلامت آنها را تحت تاثیر قرار میدهد."

لذا، بر اساس تعاریف مذکور گفته میتوانیم محیط زیست شامل تمام عناصر طبیعی اعم از موجودات حیه و موجودات غیر حیه میباشد که در اطراف و اکناف انسانها موجود بوده و رابطه مستقیم و غیر مستقیم با بشریت و کمیت و کیفیت زندگی آنها دارد.

آگاهی عامه: از دو واژه مجزا ساخته شده که آگاهی یک واژه فارسی بوده و نظر به لغتنامه دهخدا به معنی شناخت، خبر و اطلاع میباشد و عامه یک واژه عربی بوده که به معنی هر چیزی است که شامل همه گردد و یا عمومیت داشته باشد.

کاربرد اصطلاح آگاهی عامه در محیط زیست جهت سنجش میزان سطح اطلاع و شناخت مردم از ماحول خود و عناصر طبیعت میباشد. البته نباید فراموش کرد که اصطلاح آگاهی عامه و سطح سواد جامعه از هم متفاوت بوده و سطح سواد الزاماً به این معنی نیست که با افزایش آن میزان تخریب محیط زیست کاهش یابد، ممکن است این قضیه برعکس باشد، یعنی هر قدر میزان سواد یک جامعه افزایش یابد میزان تخریب عناصر زیست محیطی نیز افزایش گردد.

هدف از اصطلاح آگاهی عامه عبارت از افزایش سطح شناخت و اطلاع جامعه در مورد یک یا چند موضوع خاص به عنوان مثال محیط زیست است. از سوی دیگر آگاهی عامه در صورتی میتواند در سطح سواد جامعه تبلور پیدا کند که آموزش های زیست محیطی در تمام مراحل آموزشی تلفیق گردیده باشد.

رابطه آگاهی عامه و محیط زیست: از آنجائیکه محیط زیست با نوع بشر ارتباط مستقیم دارد و یا به عباره دیگر چگونگی تخریب یا حفظ محیط زیست با درک و فهم انسانها از ماحول شان در ارتباط بوده پس آگاهی عموم بشر میتواند در رفتار آنها با محیط زیست تاثیر گذار باشد.

بر اساس شواهد ملی و بین المللی به هر اندازه که سطح آگاهی مردم نسبت به محیط زیست و اهمیت حفاظت از آن افزایش پیدا کند به همان اندازه مردم خود را مسؤل حفظ و نگهداری محیط و ماحول خود میدانند.

روش های آگاهی دهی پیرامون حفظ محیط زیست: چنانچه قبلاً نیز یادآور شدیم، تغییرات زیست محیطی بالای تمام اقشار و جوامع بشری بدون در نظر داشت موقف اجتماعی، رنگ، مذهب، دین، قوم، ملیت، و جنسیت تاثیر گذار بوده ازینرو هر کس بگونه انفرادی و جمعی مسؤلیت دارد تا در حفظ محیط زیست تمام تلاش خود را بخرج دهد.

یکی از راه های که میتواند تا حدی از محیط زیست حفاظت کند همانا بلند رفتن آگاهی عامه در امر حفاظت از محیط زیست بوده و این مسئله از طرق و روش های مختلفی از قبیل رسانه ها، هنر و فرهنگ، آموزش در مکاتب، انگیزش حس مسؤلیت پذیری حکومت و شهروندان، عبادتگاه ها و تبلیغات قابل اجراء بوده در اینجا به نقش و اهمیت هر یک از آنها بگونه تفصیلی خواهیم پرداخت.

رسانه ها: میدیا یا رسانه ها یکی از ارکان های مهم جوامع مردم سالار بوده که در امور مختلف تاثیر بسزا روی رفتار و قضاوت های بخش اعظمی از مردم میگذارد. امروزه انواع مختلف از رسانه ها از قبیل رسانه های چاپی، صوتی و تصویری وجود داشته و با پیشرفت فناوری رسانه های مجازی نیز عرض اندام نموده اند که از طریق آنها حتی یک فرد عادی هم میتواند حرف خود را به سمع صدها، هزارها و میلیون ها نفر برساند.

با توجه به موارد فوق، رسانه ها به ویژه رسانه های که به شکل یک نهاد و یا سازمانند مسؤلیت دارند تا سهم خود را در حفظ محیط زیست ادا نمایند و این مسئله میتواند از شیوه های گوناگونی عملی گردد، به عنوان مثال برنامه های جامع و حاوی مطالب زیست محیطی را پخش نمایند، خبرها و گزارشات مرتبط به تغییرات زیست محیطی را در اسرع وقت به دست نشر بیاورند، از طریق راه اندازی برنامه های رقابتی تلاش ورزند تا فرهنگ حفاظت از محیط زیست را در جامعه نهادینه نمایند و پیامدهای تخریب محیط زیست یا عناصر طبیعت را به مردم آشکار سازند و به همین گونه ده ها روش دیگر وجود دارد که رسانه ها میتوانند در قسمت اهمیت حفظ محیط زیست آگاهی رسانی نمایند و از اینکه مخاطبین زیادی دارند میتوانند بگونه مؤثر آگاهی عامه را افزایش داده سهم فعال در حفظ محیط زیست داشته باشند.

هنر و فرهنگ: هنر و فرهنگ از مواردی اند که تاثیر بسیار زیاد و عمیق در زندگی بشر دارند، جوامع بشری بخاطر شناخت و انتقال احساسات به یکدیگر خود هنرها و فرهنگ های مختلفی را خلق نمودند و این فرهنگ ها در مناطق مختلف دارای خصوصیات مختلف اند اما اثرات آن اجتناب ناپذیر بوده و نمیتوانیم آنرا نادیده بگیریم.

برای اینکه بتوانیم اهمیت حفاظت از محیط زیست را در جامعه نهادینه سازیم تا نسل های بعدی نیز از آن پیروی کنند بهترین شیوه اینست که آنرا به یک فرهنگ مبدل ساخته و به واسطه هنر توسعه بخشیم.

در بحث هنر و فرهنگ توده های مختلف از جمله هنرمندان میتوانند از طریق رسانی، نقاشی، خطاطی، دیوارنگاری، فلم، آهنگ، تیاتر، طنز و انواع مختلف هنر، محیط زیست و اهمیت حفاظت از آن را به مردم تبلیغ نمایند تا به مرور زمان به یک فرهنگ مثبت تبدیل شود.

مکاتب و مدارس: زمانی آموزش و افزایش سطح باسوادان یک جامعه مهم است که صحت آنها درخطر نبوده و بقای آنها تضمین باشد. یعنی میتوانیم اینگونه بپرسیم، جایکه محیط زیست تخریب گردد و صحت انسان ها روز به روز در خطر افتد، آموزش های علمی و افزایش سطح دانش چی سودی خواهد داشت؟

هدف از این پرسش مخالفت با علم و دانش نیست بل هدف آن فراگیری علم و دانش در پرتو آگاهی از خطرات بالفعل و بالقوه زیست محیطی است. نهادها و ادارات آموزشی مکلف اند تا از سطح پایه الی اکادمیک، دانش آموزان را با مسایل و موضوعات زیست محیطی و پیامدهای تخریب آگاه سازند.

از آنجائیکه محیط زیست یکی از موضوعات سرنوشت ساز بشر است، برای دانش آموزان چه در مکاتب و چه در مدارس باید مضامین جامع و استندرد پیرامون محیط زیست آموزش داده شودو تلاش صورت گیرد تا سطح آگاهی دانش آموزان و حتی والدین شان در رابطه به محیط زیست و اهمیت آن افزایش یابد.

مسئولیت حکومت در آگاهی رسانی زیست محیطی: حکومت ها از جمله ارکان های اجرائی جوامع بشری بوده و در کشورهای مردم سالار از طرف مردم انتخاب میشوند تا مجری قانون باشند. در بحث محیط زیست حتی میتوانیم بگوییم که حکومت ها مسؤول نخست و عمده در قبال تغییرات زیست محیطی هستند.

دولت ها و حکومت ها میتوانند با طرح تطبیق قوانین، مقررات و لوایح در رابطه به محیط زیست مانع تخریب آن شوند، همچنان آنها قادر استند تا با مساعد ساختن فضا برای سازمانهای زیست محیطی ملی و بین المللی تاثیر عمیق در نشر آگاهی رسانی به مردم بگذارند و با همکاری مادی و معنوی و اولویت دهی به مسایل زیست محیطی و انتشار اطلاعات در سطح وسیع نقش ایفا کنند.

حکومت ها با استفاده از ابزار های قوی که در اختیار دارند میتوانند آگاهی عامه را افزایش داده و مانع تخریب محیط زیست گردند، بگونه مثال میتوانند از طریق آموزش در مکاتب، تبلیغات گسترده، راه اندازی برنامه های ملی و بین المللی، مساعدت های زیست محیطی در قسمت آگاهی رسانی و جلب توجه مردم به اهمیت حفظ محیط زیست سهم خود را ادا نمایند.

مسئولیت شهروندان: ممکن است شهروندان بگونه انفرادی متوجه قدرت خود در زمینه آگاهی رسانی پیرامون محیط زیست به دیگران نشوند ولی با مصداق قراردادن جمله "قطره قطره دریا میشود" به اطمینان کامل گفته میتوانیم که نقش هریک از شهروندان شکل دهنده تغییرات بزرگ زیست محیطی میگردد، همانگونه که یک عمل کوچک تخریب گرایانه یک فرد باعث فجایع بزرگ زیست محیطی میگردد، عمل کوچک همان فرد در حفظ محیط زیست نیز میتواند باعث زنده شدن طبیعت و بازسازی محیط زیست گردد.

لذا، هرفرد مسئولیت دارد تا به عنوان پدر، مادر، داکتر، معلم، کارفرما، کارگر و یاهر موقف دیگری در حصه اطلاع رسانی و آگاهی دهی پیرامون محیط زیست و اهمیت آن نقش خود را ایفا نماید. برعلاوه این، هرشهروند باید خود را مسؤول بدانند، با حکومت و سازمانهای زیست محیطی همکاری کند، از مصرف گرایی بی رویه پرهیز نماید و از طبیعت سؤ استفاده نکند.

شرکت های و سازمان های انتفاعی: در حال حاضر شرکت ها و سازمانهای متعددی به ویژه شرکت های چندملیتی وجود دارد که عملکرد آنها تاثیر زیادی بالای محیط زیست دارد و برای تولیدات و ارائه خدمات شان استفاده عظیمی از منابع طبیعی و محیط زیست مینمایند، ازینرو در قبال حفاظت آن نیز مسئولیت سنگین دارند. قبل از اینکه شرکت ها و سازمان های انتفاعی اقدام به آگاهی دهی در مورد حفاظت از محیط زیست نمایند، باید شیوه رفتار سازمانی خویش را در مسیر حفاظت از محیط زیست عیار سازند، محصولی را تولید کنند و یا خدماتی را ارائه نمایند که مخرب محیط زیست نباشند ویا اثرات تخریبی آنرا به حداقل برسانند، جهت جبران خسارات به سازمانها و نهادهای که برای باز سازی محیط زیست کار میکنند کمک و همکاری کنند، قوانین، مقررات و لوایح سازمان را طوری ترتیب نمایند که در حفظ محیط زیست ممد واقع شوند و سپس در قسمت آگاهی رسانی پیرامون حفظ محیط زیست در سطح داخلی به کارمندان خود و در سطح بیرونی به سایر مردم نقش خود را ایفا نمایند چون حفاظت از محیط زیست متضمن بقای شرکت نیز میباشد.

عبادتگاه‌ها: همانگونه که مکاتب نقش مهمی در آگاهی عامه دارند، عبادتگاه‌ها نیز در جوامع که عقاید دینی در آن حاکم است تاثیر بسیار زیاد دارند.

حفاظت از محیط زیست در متون اکثر ادیان روی زمین آمده است و آنرا یکی از مسؤولیت‌های پیروان خود ذکر کرده اند. از آنجائیکه عبادتگاه‌ها مکان تبلیغ و ترویج نصوص ادیان بوده و جمع زیادی از مردم را بخود جلب مینمایند، پس تبلیغ اهمیت حفاظت از محیط زیست نیز یکی از مسؤولیت‌های مهم مبلغین این مکان‌های مقدس پنداشته میشود.

یگونه مثال مساجد یکی از مکان‌های مقدس دین اسلام بوده که تاثیر آن بالای پیروانش اجتناب ناپذیر است و روحانیونی که از این طریق تبلیغ مینمایند مسؤولیت دارند تا اهمیت حفاظت از محیط زیست را که در متون اسلامی نیز آمده به مردم اطلاع رسانی نموده و آگاهی عامه را افزایش دهند.

نتیجه گیری: با توجه به بحث‌های زیست محیطی، اهمیت آگاهی عامه در قسمت حفظ محیط زیست، نقش رسانه‌ها، حکومت، شهروندان، مکاتب، هنر، فرهنگ، شرکت‌ها و سازمانهای انتفاعی و عبادتگاه‌ها در افزایش آگاهی عامه یادآوری میگردد که با بررسی و مشاهده تغییرات محیط زیست و آفت‌های طبیعی که روز به روز دامنگیر بشر میشود هر یک از افراد، نهادها، سازمان‌های ملی و بین‌المللی، حکومت‌ها، قدرت‌های منطقوی و جهانی و تمام نسل بشر بگونه انفرادی و جمعی با استفاده از ابزارهای که در اختیار دارند مکلف اند تا از تخریب هرچه بیشتر محیط زیست حفاظت کنند. از میان این ابزارها یکی از مهمترین و تاثیرگذارترین آنها افزایش آگاهی عامه است که میتواند در کوتاه مدت و طویل‌المدت باعث حفاظت از محیط زیست گردد.

و من الله التوفیق